

HOOFSTUK 7

Soeklig op Sorg vir “Survivor”- gesinne

*...the journey through pain becomes a
holy adventure.*

- Balswick & Balswick.

1. Inleiding

Die laaste beweging in Browning se beskrywing van fundamentele praktiese teologie, is die strategiese beweging (Browning:1991:55-57). Hierdie hoofstuk sluit dan ook aan by dié beweging. Browning stel onder andere die volgende vrae voor wat tydens hierdie beweging gevra moet word:

1. Hoe verstaan ons die konkrete situasie waarin ons moet optree?
2. Wat is ons praxis in die konkrete situasie?

In hierdie hoofstuk word daar gepoog om aan die hand van hierdie vrae die voorafgaande stof te integreer om moontlik by 'n verfynde praktykteorie uit te kom.

Reeds in hoofstuk 1 het ek die volgende definisie van Praktiese Teologie aangehaal: “Praktiese Teologie is die sistematies-gestruktureerde, voortgaande hermeneutiese proses waardeur gepoog word om menslike handeling, wat verband hou met die verhale van die Christen-geloofsgemeenskap, teologies te verhelder en te vernuwe” (Müller:1996:5). Na aanleiding van hierdie definisie sal daar in die hoofstuk gepoog word om die sistematies-gestruktureerde hermeneutiese proses wat in die voorafgaande hoofstukke beskryf is ten opsigte van 'n gesin wat deur misdadigeweld getref is en pastoraal-teologies verhelder is, te integreer deur aan te dui hoedat die slagoffer en sy gesin gehelp word om hulle verhaal te herinterpreteer en om sinvol te kan voortgaan (*survive*).

In die eerste deel van die hoofstuk word die vraag na die *verstaan* van die konkrete situasie van gesinne wat deur misdadageweld getref is, nagegaan. In die tweede deel word die praxis van die konkrete situasie bespreek aan die hand van Gerkin (1997) se wyer-sorg model wat hy ten opsigte van die pastoraat ontwikkel het. Aan die einde van die hoofstuk gee ek ook 'n kritiese refleksie op my eie navorsing.

... "urge on the situation" (Browning 199: 56). Die ondersoek maak ook aanspraak op verskillende godsdienslik-kulturele raamwerke wat saam poeg om betroubaar op die situasie te gaan.

In die bylaes word my navorsing het ek besluit om 'n verskeie gebruik te maak om te verskaf te doen na die geskiedenis (in hierdie geval die wêreld) van gesinne wat deur misdadageweld getref is. Van die 24 respondente wat ek persoonlik geïntervie het, het ek net 24 na 'n groot sukses toegegaan. Hulle mense het natuurlik gesê dat dit nie vir hulle moontlik was om dit te doen. Hulle, baie het in die dinge waaroor navraag gedruk is, te wêreld toegegaan. Hulle wonder wat vergeet. Ander het doodsoewering, het in enkele opdragte dwarsoor die vreeslike geskryf. Ek het al hoe meer besef dat dit nie op 'n manier navorsing oor misdadageweld gedoen kan word nie. Dit is 'n wêreld en selfs waar in paar mense byvoorbeeld dinge toe bankrot, het dit het hulle betrouenswaardig verskillend.

Opmerrings wat die respondente somkeer op enige plek op die vreeslike geskryf het (persoonlik sans dwars oor die vreeslike), is onder andere die volgende:

- Ek het die hele tyd bang dit gebeur was, dit is onverwag.
- Dit was moeilik om in die straat te loop. Dit het gevoel asof die rowers daarop was asof ek sal hulle hêre. Ek gaan nou met ons toe en af van straat alken nie.
- Partykeer was ek, ek kan nou nie in die 24 lyk en sê hoe lyk is dit.
- Ons leef maar van dag tot dag.
- God het in oëf om alles - dis net moeilik om dit te verstaan.

2. Die “verstaan” van “survivor”-gesinne

In die verduideliking van sy eerste vraag: ‘Hoe verstaan ons die konkrete situasie waarin ons moet optree?’ sê Browning dat tydens hierdie beweging ondersoek gedoen word na die geskiedenis, die verbintenisse en die behoeftes van almal wat betrokke is. Dit doen ook navraag na die “interplay of institutional systems and how they converge on the situation” (Browning:1991:55). Die ondersoek raak ook aan die verskillende godsdienstig-kulturele narratiewe wat saam poog om betekenis aan die situasie te gee.

In die beplanning van my navorsing het ek besluit om van vraelyste gebruik te maak om ondersoek te doen na die geskiedenis (stories), belewenis en behoeftes van gesinne wat deur misdaadgeweld getref is. Van die 80 vraelyste wat ek persoonlik uitgedeel het, het ek net 24 na ‘n groot gesukkel teruggekry. Party mense het reguit gesê dat dit nie vir hulle moontlik was om die vraelys in te vul nie, aangesien die dinge waaroor navraag gedoen is, te veel seer oopmaak wat hulle eerder wil vergeet. Ander het doodeenvoudig net ‘n enkele opmerking dwarsoor die vraelys geskryf. Ek het al hoe meer besef dat daar nie op hierdie manier navorsing oor misdaadgeweld gedoen kan word nie. Elke situasie is uniek en selfs waar ‘n paar mense byvoorbeeld dieselfde bankroof beleef het, was hulle belewenisse verskillend.

Opmerkings wat die respondente sommer op enige plek op die vraelys geskryf het (partykeer selfs dwars oor die vraelys), is onder andere die volgende:

- Ek is die hele tyd bang dit gebeur weer, dis so onverwags!*
- Dit was moeilik om in die straat te loop. Dit het gevoel asof die rowers my dophou en weet ek sal hulle herken. Ek gaan nou min dorp toe en amper nooit alleen nie.*
- Partykeer wens ek, ek kan hom net in die oë kyk en sien hoe lyk sy oë.*
- Ons leef maar van dag tot dag.*
- God het ‘n doel met alles - dis net moeilik om dit te verstaan.*

- ☐ *Aardse dinge het glad nie meer vir my waarde nie.*
- ☐ *...nege maande na die voorval drome gehad waarby wapens betrokke was en dan wakker geword met vreeslike angs.*
- ☐ *... bang dat dit weer kan gebeur - glo eintlik dat dit weer sal gebeur...*
- ☐ *Aangesien my kind in fisiese kontak met die misdadiger was, is die moontlikheid van HIV-toetse bespreek en gedoen - gelukkig tot sover negatief.*
- ☐ *Hy moet net my kar terugbring!!!*
- ☐ *It's an experience that I will never forget.*
- ☐ *Haat swartes!*
- ☐ *...vermy die winkel waar dit plaasgevind het.*

Hoewel ek die vraelyste wat ek uitgedeel het, nie statisties kon verwerk nie, is van die antwoorde wat respondente gegee het, tog van belang om die verbintenisse en behoeftes van die konkrete situasie van misdaadgeweld te verstaan. Ek het besluit om die inligting wat ek uit die vraelyste bekom het meer narratief en kwalitatief aan te wend.

Ek het ook gestruktureerde onderhoude vir my navorsing oorweeg. Ek het egter gou besef dat selfs na 'n gestruktureerde onderhoud kan daar ook geen "objektiewe" stellings gemaak word oor die persone of gesinne wat ondervra is nie, want die resultate reflekteer onder andere nie die gedrag en houding van die onderhoudvoerder nie. Tydens 'n gestruktureerde onderhoud vra die onderhoudvoerder ook leidende vrae wat die gesprek in 'n bepaalde rigting kan forseer. Vir my gevoel is dit te meganisties en kan die persone met wie die onderhoud gevoer word, gemanipuleer word om "gepaste" antwoorde te gee.

Uiteindelik het ek mense hulle stories laat vertel. Dit kon ek weergee sonder om voor te gee dat ek objektief is. Soos wat ek in hoofstuk 6 (paragraaf 3) beskryf

het, is die konteks van my eie en die gesin wat hulle storie vertel se godsdienstige ervaring, die konteks van die kerk en die konteks van my teologiese opleiding, deel van die gesprek. Ek kan (en wil) myself nie daarvan losmaak nie. Die narratiewe pastoraat hou rekening met die individu se reg om sy eie verhaal te vertolk, maar ook met die verhaal van die pastor, wat die Christelike tradisie verteenwoordig, om die gesin se verhaal met die Verhaal van God in aanraking te bring (vgl. Pienaar:1996:222). Die “not-knowing” posisie-inname van die pastor (soos ek in Hoofstuk 6, paragraaf 2.2 bespreek het) is hier baie belangrik.

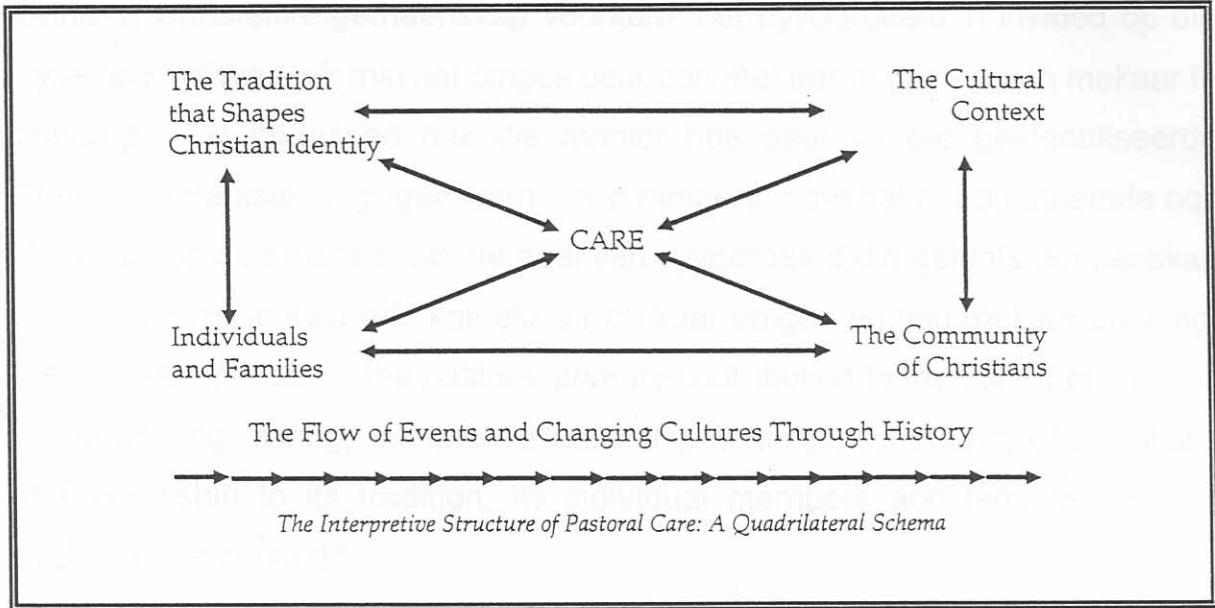
Hierdie metode wat ek gevolg het, sluit ook aan by dit wat Mouton (1988:1) in sy inleiding tot kwalitatiewe metodes bespreek onder die term “kwalitatief”. Hy sê dit gee ‘n aanduiding dat die benadering of metodologie konsentreer op die kwaliteite van menslike handeling, dit wil sê op die kwalitatiewe aspekte teenoor die kwantitatief-meetbare aspekte van menslike gedrag. Naturalistiese navorsing dui daarop dat die navorsing plaasvind binne die natuurlike opset of konteks van die persone wat bestudeer word. ‘n Gevallestudie-metode, wat deel vorm van kwalitatiewe navorsing, word gebruik om ‘n klein getal gevalle in diepte te bestudeer, eerder as om met groot populasies te veralgemeen.

Die groter storie van dit wat in die land aan die gebeur is, soos ek in hoofstuk 1 (punt 1.2) en hoofstuk 5 (punt 4) beskryf het, is ook van belang wanneer ‘n mens probeer om die kleiner stories van die gesinne wat deur misdaadgeweld getref is, te verstaan.

Uiteindelik het ek besef elke storie wat vertel word, is uniek in terme van belewenis en uitkoms. Ek dink ook nie iemand kan regtig die storie van ‘n ander verstaan nie.

3. Die praxis in die konkrete situasie

Soos ek in die titel van hierdie navorsing suggereer, gaan dit my navorsing nie net oor pastorale beraad alleen nie, maar oor pastorale sorg in sy geheel. Ek het reeds in hoofstuk 2 (3.1.1) aangetoon dat pastoraat wyer as net berading gesien moet word. Gerkin (1997:35) stel 'n kwadro-laterale skema voor om pastoraat te beskryf:

Gerkin:1997:35

Bostaande skema stel die pastor se primêre bydrae tot die omgee-proses as 'n sorgende, interpreterende leierskap binne 'n gemeenskap van Christene soos wat dit voorkom in die tradisie, in die sosio-kulturele konteks en tussen sy individuele lede en gesinne. Gerkin (1997:37) sê: "Pastoral care in its larger meaning, however, involves the pastor in giving caring attention to concerns that reach beyond the individual to the community of Christians and the larger society." Wanneer Gerkin die term "care" gebruik, maak ek die keuse om dit te vertaal met twee woorde, naamlik *sorg* en *omgee*. Beide die woorde gee gedeeltelik die betekenismoontlikheid van die woord "care" mee.

Pastoraat gaan dus volgens Gerkin (1997:36, 119) oor:

- die sorg / omgee vir die individu of familie,

- die sorg / omgee vir die gemeenskap van gelowiges,
- die sorg / omgee vir die Christelike tradisie en
- die sorg / omgee vir “issues” en bekommernisse van die kulturele konteks waarbinne alles plaasvind.

Hierdie vier vlakke van omgee beïnvloed mekaar: Die vlak van sorg / omgee wat binne ‘n Christelike gemeenskap voorkom, het byvoorbeeld ‘n invloed op die wyse hoe individue vir mekaar omgee deur aan mekaar te gee en van mekaar te ontvang. Dit beïnvloed ook die manier hoe daar vir die geïdentifiseerde Christelike tradisie omgee word. In ‘n mindere mate het al bogenoemde ook ‘n invloed op hoe mense wat nie deel van byvoorbeeld die geloofsgemeenskap is nie, binne die kulturele konteks vir mekaar omgee en van mekaar ontvang. Gerkin(1997:37) sê: “...the pastor’s primary contribution to the caring process is that of offering, caring, interpretive leadership within the community of Christians in relationship to its tradition, its individual members and families, and its sociocultural context.”

Om gesinne wat deur misdaadgeweld getref is, dus die krisis te laat oorkom (*survive*), is dit belangrik dat ‘n holistiese benadering gevolg word. Misdaadgeweld is nie iets wat in ‘n vakuum gebeur nie. Dit vind plaas binne ‘n mikro-, meso- en makro sisteem. Die mikro-sisteem is die gesin self. Hier word aandag gegee aan pastorale beraad wat aan die gesin gegee kan word. Die meso-sisteem is vir die doeleindes van hierdie navorsing die geloofsgemeenskap wat as “opvangsentrum” dien, waar gesinne wat deur misdaadgeweld getref is, gekoester kan word sodat hulle die krisis kan oorkom. Die makrosisteem is die land waarbinne die misdaad plaasvind. Hier word veral na sake soos wetgewing, polisiëring, veilige huise en die rol van diensorganisasies gekyk. Dit alles vind plaas binne ‘n bepaalde kulturele milieu wat ‘n invloed het op die wyse hoe mense vir mekaar omgee en sorg.

3.1 Sorg aan die individu en gesin as mikro-sisteem

Hoewel pastoraat volgens Gerkin (1997:37) te doen het met leierskap wat die pastor op verskillende terreine moet beoefen, sê hy dit gebeur dat die pastor van tyd tot tyd spesifieke sorgende handeling met en namens individue moet uitvoer. Hy sê: "On occasion... the pastor may offer specific acts of care with and on behalf of individuals" (Gerkin:1997:37).

Dorette van den Bergh (1997:176 -179) wat onder andere navorsing gedoen oor die rol wat die religieuse sisteem speel in die bystaan van gesinne waar daar byvoorbeeld 'n geliefde vermoor is, toon aan dat 76,7% van haar respondente na die moord pastorale hulp benodig het. Daarom sal ek graag in hierdie afdeling die klem wil lê op die praxis van die narratiewe pastor in die proses om gesinne te help oorleef.

Balswick en Balswick skryf oor die emosionele behoeftes wat gesinne het wat deur 'n krisis gaan. Hulle praat van die stampe wat mens in die lewe kry wanneer hulle sê: "...when one of those knocks is such a severe blow that it pushes your feet out from under you, it can be extremely difficult just to keep going, to get to the point where life truly does go on" (Balswick & Balswick:1997:30). Die pastor kan gesinne wat misdadageweld of ander trauma oorleef (*survive*), help om van die volgende gereedskap gebruik te maak op hulle pad terug na gesondheid, heelheid, groei en krag:

3.1.1 Benutting van bronne

'n Bron is enigiets wat 'n gesin na hulleself toe aantrek om te oorleef. Dit kan interne bronne soos byvoorbeeld geloof of persoonlikheidseienskappe wees. Dit kan ook eksterne bronne soos byvoorbeeld sterk vriendskappe, gemeenskapsbande, 'n groep

mense in 'n gemeente of 'n berader wees. Hoe meer bronne 'n gesin tot sy beskikking het, hoe beter behoort hulle 'n krisis te kan hanteer.

3.1.2. Stabiliteit

'n Gesin wat in die verlede 'n krisissituasie suksesvol kon hanteer, voel hulle minder hulpeloos wanneer 'n nuwe krisis na vore kom. "Nothing succeeds like success... Empowerment begets empowerment" (Balswick & Balswick:1997:36). 'n Gesin wat 'n veilige en versorgende atmosfeer vir sy lede skep, het die struktuur en stabiliteit wat nodig is wanneer daar noodgedwonge veranderinge moet plaasvind. Balswick en Balswick gebruik twee woorde wat stabiliteit aan 'n gesin gee sodat hulle kan "survive", naamlik *connectedness* en *adaptability*.

☐ **"Connectedness"**

"A family has achieved a proper connectedness when there is a good balance between togetherness and independence" (Balswick & Balswick:1997:37). Oorafhanklike en oorbetrokke gesinslede trek mekaar gewoonlik dieper in die krisis in. Aan die ander kant gebeur dit ook dat gesinne wat nie sterk bande met mekaar het nie, ook nie die emosionele ondersteuning wat nodig is, aan mekaar kan gee om die krisis te oorleef nie. 'n Gesin met gesonde bande kan mekaar se vreugdes en hartseer deel terwyl hulle ook mekaar se beperkinge en die verskille tussen die verskillende gesinslede respekteer.

☐ **"Adaptability"**

Aanpasbaarheid is die organisering van die gesinslewe om die struktuur en die sekuriteit wat nodig is om te groei, te bevorder (Balswick & Balswick:1997:38). Gesinslewe is nooit

staties nie. Daar is altyd veranderinge wat plaasvind. Aanpasbaarheid hou verband met die gewilligheid van die gesinslede om dit wat hulle doen te verander om by nuwe situasies aan te pas. Dit hou ook verband met hoe gesinsrolle gedefinieer is en watter rol aan watter gesinslid toegeken is. Gedurende krisistye mag dit gebeur dat daar rolle verskuif of omgeruil moet word. As die pa in die gesin byvoorbeeld geskiet is, moet van die ander lede die pa se rol in die gesin oorneem. Hierdie verskuiwing mag tydelik of permanent wees. Die aanpasbaarheid van die gesin bepaal hoe dit gaan gebeur en help die gesin om so goed as moontlik te funksioneer.

3.1.3 Persepsie

Persepsie is die manier waarop ons na dinge wat met ons gebeur, kyk. Persepsie is ook dit wat ons glo wat met ons of ons familielede gebeur het. Dit is ook die betekenis wat ons aan traumatiese situasies toeken. Müller (2000:74) sê persone in 'n krisis kom gewoonlik na die pastor met 'n probleemversadigde verhaal. Hulle is as't ware verblind deur hulle nood. Hulle ervaar 'n disintegrasie van hulle bestaan en dit is asof hulle verledeverhaal en toekomsverhaal met die krisis ineen gestort het. Ek het reeds in hoofstuk 6 (2.2) 'n gevallestudie bespreek van 'n gesin met 'n probleemversadigde verhaal.

Balswick en Balswick(1997:33) sê: "Healthy coping involves the use of what we call "empowering beliefs" - taking a wide enough view to see both the positive and negative aspects of every situation." Dit is belangrik dat gesinne wat misdaadgeweld wil oorleef, hulle

perspektief op dit wat gebeur het, so sal verbreed dat hulle hul situasie so krities en deeglik moontlik sal analiseer. 'n Deeglike persepsie van jou dilemma gee vir jou die energie om jou bronne te benut om te oorleef.

Müller (2000:75) waarsku egter dat deel van die nood van mense is dat hulle te gou is met hulle interpretasies van wat gebeur het en dat daardie interpretasies dan nie enige oplossings bied nie. Daarom is dit belangrik dat die pastor as verhalende terapeut die gesin sal begelei om dit wat met hulle gebeur het, te herinterpreteer deur ander temas as die probleemversadigde temas te suggereer. Dit kan egter nie gebeur voor die noodverhaal en die verledeverhaal nie vertel en deurgewerk is nie (Müller:2000:72).

Die narratiewe denke word gekenmerk deur goeie stories wat kredietwaardigheid kry deur hulle lewensgetrouheid (White en Epston:1990:78). Hierdie stories word nie gestruktureer deur prosedures en reëls en algemene teorieë nie. Dit word bepaal alleen deur dit wat gebeur het. Hierdie stories hou hulle nie op met algemene waarhede nie, maar met 'n verbinding van gebeure deur tyd. In die narratiewe denke is daar nie vaste waarhede nie, maar veranderende perspektiewe. Ek het reeds in hoofstuk 6 'n soeklig op die narratiewe benadering laat val. Daarom bespreek ek nou die praxis van die narratiewe benadering aan die hand van die struktuur wat Müller in sy boek *Reis-geselskap* voorstel. In die narratiewe benadering voer die pastor vyf bewegings uit wat eerder sirkulêr as lineêr gesien moet word (Müller:2000:72-73). Die bewegings is:

3.1.3.1 Help die gespreksgenoot om die noodverhaal te

vertel.

Die pastor laat die gesin wat deur misdaadgeweld getref is toe om hulle onmiddellike storie van pyn so uitvoerig moontlik te vertel. Elke gesin sal natuurlik die storie vanuit sy eie hoek vertel.

Pa Pieter vertel hoe hy deur die gordyn geloer het na 'n lawaai wat hy buite gehoor het en hoe hy net gevoel het dat hy deur die venster geskiet is. Ma Marie vertel hoe sy geskreeu het en die bloed probeer stop het. Die kinders vertel hoedat hulle hulp gaan soek het en hoe hulle verdwaas in die deur gestaan en kyk het na alles wat gebeur het. Almal vertel hoedat hulle nou hiper-versigtig geraak het en dat die kinders aan die begin nie alleen badkamer toe wou gaan nie.

Tydens die vertel van die noodverhaal word veral gebruik gemaak van responsiewe, aktiewe luister.

3.1.3.2 Help die gespreksgenoot om die verledeverhaal te vertel.

Die noodstorie het ook 'n geskiedenis. Die verhale van die gesin van oorsprong is gewoonlik 'n belangrike deel van die verledeverhaal. Let onder andere op na patrone wat herhaal. Veral by 'n gesin wat die eerste keer deur misdaadgeweld getref is, sal daar hard na 'n verledeverhaal gesoek moet word. Daar kan egter nagegaan word hoe die gesin ander krisisse in die verlede oorkom het. Is iemand in hulle gesinne van herkoms al deur misdaadgeweld getref? Hoe het hulle dit

toe reggekry om te oorleef?

3.1.3.3 Help die gespreksgenoot om die toekomsstorie in die verledestorie te ontdek.

Wanneer gesinne in nood se toekomsverhaal verduister is, fasiliteer die pastor 'n situasie waarin 'n nuwe toekomsverhaal in die verledeverhaal ontdek word.

Uit die vraelyste wat aan slagoffers van misdaadgeweld uitgedeel is, is dit duidelik dat baie van die gesinne se toekomsverhale steeds verduister is. Op 'n vraag in die vraelys: *Waaraan weet julle / gaan julle weet as julle gesin weer heel / gesond is?*, is onder andere die volgende response gekry:

- Nooit!*
- Wanneer misdaad in hierdie land verbeter*
- Menslik is dit glad nie moontlik nie. Ons wat agterbly moet net aangaan.*

Müller (4:1994:1) sê deur die verlede-storie te herformuleer, herpunktueer en so te herinterpreteer, word die verlede-storie hergestruktureer. Dit stel die gesin in staat om deur 'n nuwe bril na sy verlede-storie te kyk, en so kry die dinge wat in die verlede gebeur het, nuwe betekenis.

3.1.3.4 Help die gespreksgenoot om die verledeverhaal te herinterpreteer.

Om die verledeverhaal te herinterpreteer, word gebruik gemaak van 'n proses van *reframing*. Wanneer die pastor

ander temas in plaas van die probleemversadigde temas suggereer, word die gesin wat deur misdaadgeweld getref is, uitgenooi om te begin skep aan nuwe verhale uit die verlede.

Genade van God en ondersteuning van familie

In die vraelys wat ek aan gesinne uitgedeel het wat deur misdaadgeweld getref is, het ek die volgende vraag gevra: *Wat het gemaak dat julle gesin tog kon voortgaan na die voorval?* Uit die antwoorde wat die gesinne gegee het, blyk dit dat elke gesin sy eie manier gevind het om dit wat met hulle gebeur het, te verwerk. Van die antwoorde wat gegee is, is die volgende:

- Jy het nie 'n keuse nie, jy moet werk om te lewe. Jy is bang maar moet maar werk.*
- Self confidence.*
- Moeder sou dit so wou hê...*
- Ek het nie 'n ander keuse gehad nie - ek moes my depressie oor en verby kry.*
- Die Here was by my.*
- Ek was lank siek. Dit was dalk my redding.*
- Om na mekaar om te sien en aan die Hemelse Vader vas te hou. Om die Here te vertrou en aan te hou glo. En omdat ons kinders van die Here is.*
- Ons het krag van Bo gekry.*
- Die feit dat ons daaroor met mekaar kon praat en met ander mense wat dieselfde ondervinding deurgemaak het.*
- Gebid dat so iets nie weer sou gebeur nie.*
- Ons onwrikbare geloof in Jesus Christus en dat ten spyte van alles wat sleg is, Hy nog steeds in beheer is.*

- ☐ *Here se liefde en genade en ons hegte gesin.*
- ☐ *Baie gepraat daaroor.*
- ☐ *Ons “geloof”*
- ☐ *Genade van God en ondersteuning van familie.*

In die herinterpretering van die verledeverhaal, speel die “survivor”-gesin se siening van God en die antwoord van geloofsvrae ‘n belangrike rol. Ek het reeds in hoofstuk 4 begrippe soos geweld, vrede, vergifnis, versoening, geregtigheid, lyding en hoop, bespreek.

Dit is dikwels te midde van die ergste pyn dat mense God se teenwoordigheid op ‘n sterker en dieper manier ervaar. Wanneer die verhaal van God met gesin se verhaal in aanraking gebring word, kan dit hulle help om die verledeverhaal te herinterpreteer. Balswick en Balswick (1997:49) sê: “Through Jesus’ life, death, and resurrection, evil is overcome, and God offers us compassion, empathy and hope - including hope for justice to come - that can sustain us through this life.” Dit is alleen wanneer gesinne wat deur misdaadgeweld getref is, ervaar dat God teenwoordig is en saam met hulle huil, dat dit moontlik word om aan die gebeure betekenis te gee en dieper betekenis in hulle pyn raak te sien.

In hoofstuk 6 (2.2.6) het ek ‘n gevallestudie bespreek waar Willie sy eie storie kon herformuleer in die lig van die Verhaal van God se betrokkenheid in sy eie lewe.

3.1.3.5 Nooi die gespreksgenoot uit om aan die hand van die toekoms en toekomsdrome te gesels.

Wanneer daar oor die toekomsdrome gesels word, neem die toekomsverhaal vorm aan.

'n Gesin wat weer 'n toekomsverhaal kan begin vertel na hulle deur misdaadgeweld getref is, is 'n gesin wat weer begin heel word en is 'n gesin wat "survive." Hoewel hierdie storie baie anders lyk as die storie wat hulle sou vertel voor die misdaad plaasgevind het, is dit 'n nuwe storie vir 'n nuwe toekoms.

3.2 Sorg deur die gemeente as meso-sisteem

Reeds in die Ou Testament word daar 'n appél op God se volk gerig om vir mekaar en vir die vreemdeling tussen hulle, om te gee. In die Nuwe Testament word hierdie opdrag verder uitgebou. In navolging van Christus word die gemeente ook opgeroep om na mekaar om te sien. Ek het reeds in hoofstuk 2 (4) enkele opmerkings oor die gemeente as die liggaam van Christus gemaak wat as opvangsentrum kan dien om gesinne wat deur misdaadgeweld getref is, te ondersteun.

Gerkin(1997:93) noem twee maniere hoedat 'n gemeente na gesinne in nood kan omsien:

- Deur 'n informele omgee-netwerk waarbinne gesinne in nood opgevang kan word
- Deur rituele en liturgiese handeling wat korporatiewelik God se sorg aan gesinne en individue in nood demonstreer.

3.2.1 Informele omgee-netwerk.

Heitink(1979:352) maak die stelling dat 'n gemeente wat in verbondenheid met Christus leef, as 'n operasiebasis en as 'n opvangsentrum dien. Op sy beurt noem Gerkin(1997:92) weer die gemeente "...a primary context and agent of care for the people of God." 'n Gemeente wat dus in verbondenheid met Christus leef, is 'n gemeente wat hulpverlenend uitreik na mense in nood. Dit is een van die belangrikste aspekte van 'n gemeente se diakonale werk.

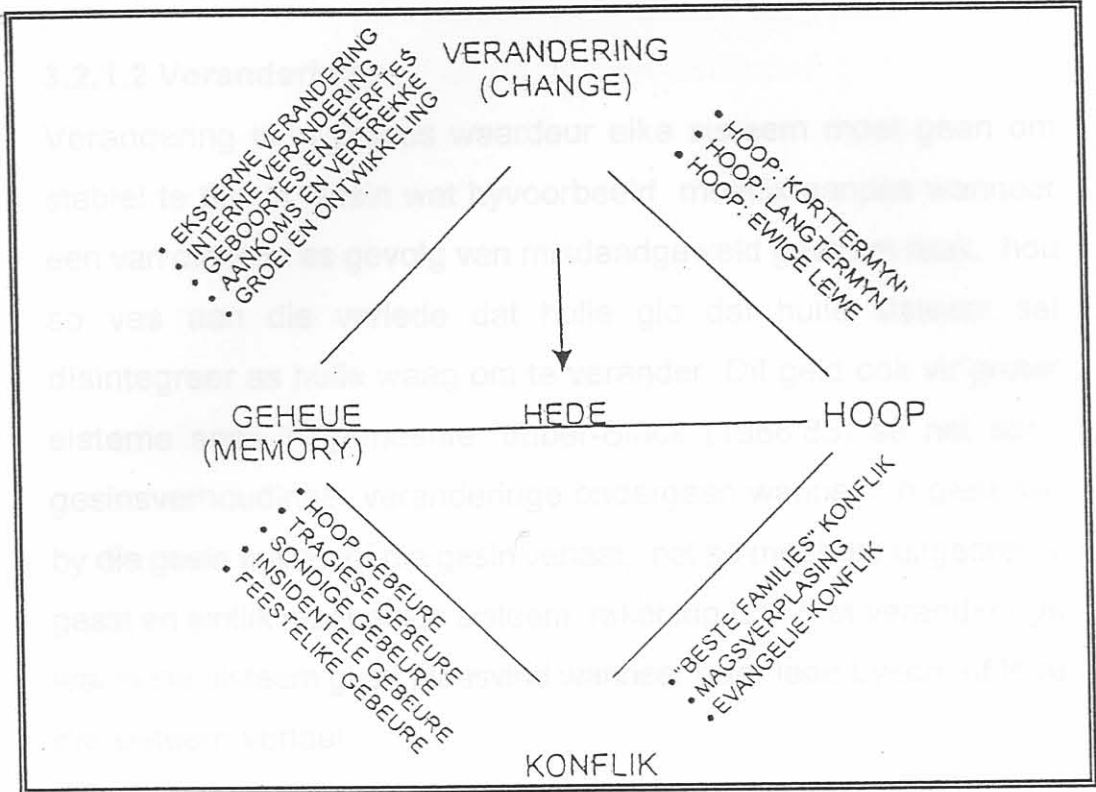
Hulpverlenende pastoraat lei ook mense na die gemeente toe. Die gemeente dien as 'n 'opvangsentrum' waar mense tuis voel en opgeneem word. 1 Korintiërs 12 :26 sê: "As een lid ly, ly al die lede saam." Nel (1994:6) sê die gemeente word egter nie net opgebou deur die toerusting en gawes wat hulle ontvang nie. Hulle word ook opgebou wanneer hulle begin deelneem aan **mekaar** se opbou. Hierdie aspek is veral van belang wanneer gesinne wat deur misdaadgeweld getref is, deur die gemeente ondersteun en opgebou moet word.

Binne die gemeente is daar dinamiese kragte aan die werk waarmee rekening gehou moet word as die gemeente as 'n 'opvangsentrum' wil dien. Hierdie dinamiese kragte identifiseer Nel(1994:117) as *geheue, verandering, konflik* en *hoop*.

Die vier kragte sou ook goedsikks op 'n gesin van toepassing gemaak kon word en gee ook 'n verklaring hoedat 'n gesin en 'n gemeente in 'n proses van verandering die verlede-storie (geheue: Nel) kan herinterpreteer en gebruik om deurgange na die toekomsstorie (hoop: Nel), te vind.

Wat die verhouding tussen die vier kragte is en ook hoe hulle op mekaar

inwerk, kan skematies soos volg voorgestel word:

(Nel:1994:117)

3.2.1.1 Geheue

Nel (1994:117) noem geheue 'n terugwerkende krag waar die "goeie ou dae" in die verlede onthou word. Daar word dan "teruggebeur" na daardie tyd toe. Nel noem vyf soorte gebeure wat mense onthou: tragiese -, sondige -, insidentele -, feestelike - en hoopvullende gebeure.

As 'n gesin of 'n gemeente bly vassteek in die verlede, kan daar nooit verandering plaasvind nie. 'n Gemeente sal dit dan ook baie moeilik vind om 'n tuiste vir 'n gesin wat die een of ander nood het, te skep. Dit sal gebeur omdat die gemeente self nie instaat is om God se verhaal (Müller(4):1994:1) met die gesin se verledestorie te integreer en so deurgange na die toekomsstorie te skep nie.

3.2.1.2 Verandering

Verandering is 'n proses waardeur elke sisteem moet gaan om stabiel te bly. 'n Gesin wat byvoorbeeld moeilik aanpas wanneer een van die lede as gevolg van misdadageweld gestrem raak, hou so vas aan die verlede dat hulle glo dat hulle sisteem sal disintegreer as hulle waag om te verander. Dit geld ook vir groter sisteme soos 'n gemeente. Imber-Black (1988:85) sê net soos gesinsverhoudinge veranderinge ondergaan wanneer 'n gesinslid by die gesin bykom of die gesin verlaat, net so moet die uitgebreide gesin en eintlik maar enige sisteem, rekening hou met veranderinge wat in die sisteem gaan plaasvind wanneer daar lede bykom of lede die sisteem verlaat.

In sy boek "Generation to Generation" maak Edwin H. Friedman baie daarvan om in die gemeente dieselfde patrone raak te sien as wat daar in 'n gesin waargeneem kan word. 'n Gemeente ervaar ook dieselfde emosies as wat in 'n gesin in sy verhoudinge met mekaar en met die buitewêreld ervaar. Wanneer die lidmate byvoorbeeld die gemeente verlaat, ervaar gemeente en lidmaat beide gevoelens wat kenmerkend is van gevoelens wat by gesinne voorkom waar daar 'n egskeiding was (Friedman: 1985:250).

In die sisteemteorie word daar gepraat van *stabiliteit* en *verandering*. Elke sisteem het iets wat hy wil behou (stabiliteit/konservering) en gebiede waar hy kan waag om te verander.

Matthysen (1994:6) sê verandering binne sisteme is nie outomaties

of voorspelbaar nie. Verandering word deur die sisteem bepaal. Verandering vind slegs plaas as 'n verskil, 'n verskil vir die sisteem maak. Verandering kan ook gesien word as pyn of ongemak wat binne die sisteem teenwoordig is. 'n Simptoom wat voorheen gepas het in die sisteem, begin nou soveel ongemak ontwikkel dat die sisteem graag wil verander.

3.2.1.3 Konflik

Soos wat konflik in huisgesinne voorkom, kom dit ook in die gemeente voor. Nel (1994:118) sê konflik is 'n dinamiese krag wat positief of negatief in die gemeentelike vernuwingsproses is. Dit is 'n positiewe krag wanneer mense wat in konflik was, daardeur gewerk het. Hulle is dan gewoonlik nader aan mekaar.

Konflik kan ook 'n negatiewe krag wees, veral as dit tot apatie of woede oorgaan. Dit gebeur gewoonlik wanneer mense beleef dat daar besluite oor hulle lewens geneem word waaroor hulle geen beheer het nie. Nel (1994:118) sê: “Hierdie verlies aan beheer oor hulle eie lewens laat mense met 'n gevoel van magteloosheid, wat dikwels juis in die gemeente - waar hulle vry voel om te praat - in ergernis, geïrriteerdheid en woede tot uiting kom.”

Die evangelie van Jesus Christus kan ook 'n bron van konflik wees, veral wanneer daar oor versoening en vergifnis gepraat word met 'n gesin wat deur misdadageweld getref is. Wanneer mense tot inkeer kom, word hierdie bron van konflik 'n positiewe krag. As mense egter die evangelie bly teëstaan, word dit 'n negatiewe krag.

3.2.1.4 Hoop

Hoop is om mense daaraan te herinner dat God in beheer is, al lyk dit of die teendeel waar is. Hoop is ook om met God rekening te hou, selfs al sou daar min of geen tekens van uitkoms wees nie. As jy mense se herinneringe en tradisies wegneem, word hulle gespanne. Neem jy egter mense se hoop weg, word hulle angsbevange en desperaat (Nel:1994:118).

Hoop is die sterkste van die vier dinamiese kragte. Tog is dit die krag wat die minste in gemeentewees ontwikkel het. Gemeentes wat nie kan hoop nie, bly vasgevang in die verlede (geheue) en kan baie moeilik gesinne begelei om in hulle eie omstandighede op God te hoop.

Deur gesinne wat deur misdaadgeweld getref is, in 'n netwerk van omgee en sorg binne die gemeente op te vang, kry hierdie gesinne weer hoop en 'n uitsig op die toekoms. Hierdie netwerk van omgee en sorg sluit onder andere die bediening van die ampte, onderlinge omgee en sorg binne die gemeente en 'n kleingroep waaraan die gesin kan behoort, in.

'n Suksesverhaal van 'n gemeente wat positief betrokke geraak het by gesinne wat deur misdaadgeweld getref is, is *The United Church van Hyde Park* in die Verenigde State van Amerika (Biddle:1991:29-42). Dit is 'n veelrassige, ekumeniese gemeente in die middestad met 350 lidmate. Die gemeente het weë ondersoek hoe hulle die Evangelie op 'n praktiese wyse die wêreld kon indra. Hulle is gelei om 'n bediening onder slagoffers van misdaadgeweld en ook onder die misdadigers self, te begin. Hulle het besef dat hoewel daar baie organisasies is wat slagoffers van

misdaadgeweld met sake soos regshulp en finansiële ondersteuning kan help, die kerk by uitstek gerat is om misdaadslagoffers te help. 'n Gemeente kan :

- voorsien in persoonlike mens tot mens kontak om vir die slagoffers te sorg en by te staan
- voorsien in die onmiddellike korttermyn behoeftes,
- 'n duidelike stem laat hoor dat reg en geregtigheid moet geskied in 'n tyd wanneer die slagoffers kwesbaar en deurmekaar is en
- 'n steunstelsel vir 'n lang tydperk bied terwyl die reg sy gang moet gaan.

'n Gemeente wat in die wêreld betrokke is, kan nie anders as om by die mense tussen hulle wat in nood is, betrokke te raak nie. Die United Church motiveer die sorg en ondersteuning wat hulle aan slagoffers van misdaad gee, soos volg:

- Alle Christelike handeling is gewortel in 'n verhouding met die Drie-enige God.
- Die Christelike handeling word versterk deur 'n innerlike roeping wat die persoon het.
- Die Christelike handeling word nie maar net individueel gedoen nie. Dit begin vanuit die Christelike gemeenskap.
- Christelike handeling in die wêreld is gerig op 'n fundamentele verlange na 'n liefdesgemeenskap wat meer omvattend en dieper is as die huidige gemeenskap wat maar tydelik is (Biddle:1991:29).

Die gemeente maak dus gebruik van 'n stelsel van vrywilligers wat opgelei is in luistervaardighede, wat genoeg inligting het om sinvolle verwysings te kan doen en wat die begrip sosiaal verantwoordbare vergifnis verstaan. Sosiaal verantwoordbare vergifnis beteken nie dat misdadigers sondermeer vrygespreek word nie. Biddle (1991:31) sê: "Socially responsible actions relating to victims of crime begin with a

willingness to address the issue of justice.” Die gemeente het gevind dat mense nie altyd gewillig is om misdaad aan te meld nie, onder andere omdat hulle bedreig voel deur moontlike hofprosedures wat sou volg. Daarom verskaf die gemeente ook mense wat slagoffers en getuies van misdaad na die hof vergesel en hulle daar bystaan. Hulle verskaf ook verdere steun soos om hulle hof toe te vervoer, hulle kinders op te pas en deur in die hof te verduidelik wat die prosedures van die hof is.

Om te demonstree hoe gemeentes voor keuses gestel word om by gesinne wat deur misdaad getref is, betrokke te raak, gee ek nou 'n gevallestudie wat plaasgevind het in die Reba Place Fellowship in Evanston, Illinois (Jackson:1982:33-35):

When Fern Nisly opened the front door, the two young black men walked right in without an invitation. She didn't know them, and on that warm Thursday afternoon, she was home alone except for the kids.

“Hey, wait a minute. What do want?” challenged Fern.

“We're looking for Joe,” said the one who was over six feet tall.

“Well, he doesn't live here. He hasn't lived here for a long time.”

“Yes he does and he owes us. We're going upstairs for him.”

“I said that he doesn't live here. You'll have to leave now.” Short as she was, Fern began pushing one towards the door.

“Get your hands off me, woman and don't give me any lip. We know he's here.” They both turned and started up the stairs.

“He's not here,” Fern panicked. “We live here now. He's moved over on Seward Street.”

“All right,” the tall one said. “Let's get out of here.” And they left.

Fern shut the door and stood with her back against it, her heart

thudding. In a few minutes she heard another commotion in the back of house. She ran to the window in time to see two men leaping over the fence into the yard of the neighboring apartment building. As they turned to look back at her house, she could see that they were the men who had come to the front door. What were they after? And why wouldn't they leave her alone?

Bewildered and frightened, she returned to the living room. Then, to her great relief, she saw through the front window a woman from her neighbourhood church. Fern called her in and unloaded her frightening story. Together they went to see what had happened at the back of the house. The main door was locked, but in the basement they discovered the cellar door open. Missing was Fern's checkbook, wallet with her driver's license, gas credit cards, \$80, and the house key.

To be invaded so brazenly right in the middle of the day made Fern feel as though the whole world was unsafe. This had not been an assault in a dark and lonely alley, or a burglary while she was away from home. These men had marched right in, and she had been unable to stop them.

Fern was a member of Reba Place Fellowship, an intentional church community that has existed in Evanston, just north of Chicago, for the past 25 years. Murders, rapes, and armed robberies have increased severalfold in that time. In 1979, Evanston's per capita burglary rate was said to be double that reported in Chicago. In appearance, this neighbourhood looks to be as nice as any one could find for lower-income urban dwellers: apartment buildings

*interspersed with frame houses along streets lined with shady elms.
But it is not safe.*

*What should be the Christian response? It becomes a situation for
exploring biblical ethics and their practical application.*

*The members of Reba Place Fellowship all live within a few square
blocks. They constitute the single largest self-conscious group on
their streets. As a church, they are practiced in making decisions
together and could, as a body, select a course of action that would
be faithfully followed by most members.*

Een moontlikheid wat die gemeente volgens Jackson (1982:34) sou kon oorweeg, was om hulleself te bewapen, waghonde aan te skaf, gesofistikeerde alarmstelsels te laat installeer en 'n private sekuriteitsmaatskappy te huur om die gebied te patrolleer. Dit sou natuurlik beteken dat die gemeentelede opleiding moes kry hoe om die vuurwapens te gebruik en hoe om hulleself verder te verdedig. Jackson sê egter dat wanneer daar vir hierdie keuse gekies word, mens nie noodwendig makliker slaap nie. Mense raak gespanne, gepreokkupeer en paranoïes dat die volgende misdadiger 'n beter wapen en 'n hoër graad in karate as jy sal hê en dat hy nuwe tegnieke sal hê om die alarm te immobiliseer. Een of ander tyd gaan jy jou Moses teëkom.

'n Volgende moontlikheid waarvoor daar deur die gemeente gekies kon word, was om die polisie se hande sterk te maak, om vinnige arrestasies en lang vonnisse aan te moedig en om die misdadigers so lank as moontlik van die strate af te hou. Jackson (1982:34) maak egter die opmerking dat gevangenisstraf nie die oplossing bied om misdadigers te hervorm nie. Die

teendeel is baie keer waar. Tronke word informele opleidingsentra waar groter misdaadvaardighede aangeleer kan word.

Die Reba Place Fellowship het besluit om 'n ander benadering te volg - om iets van die Bybelse boodskap van Matteus 5: 39-44 te probeer uitleef. Hulle sê: "Some Christians would exempt the state from this mandate, but if we claim to be biblically obedient, we must accept its application at *some level*— if not corporate, then personal."

In the Nisly situation, Fern and her husband, Marv, called the police. One of the offenders was identified and arrested. However, after careful consultation with other members of their church, the Nislys decided to look for an occasion for victim-offender reconciliation. Usually this is best accomplished with the help of an outside agency, but the opportunity, risky though it was, presented itself personally.

About a week after the initial hearing, when the accused offender (we'll call him Victor) was out on bail, Marv and Fern met him on the sidewalk as they were walking near the local park. Though it was very awkward, Marv decided that he would try to make some contact.

"Hey, Victor," Marv started.

"That ain't my name," he snapped back. But he stopped.

Marv didn't know what to say, so he jumped in with, "I wonder if you're aware of how it makes people feel when you come into their house uninvited?"

"Well, what do you think it feels like to be accused of something you didn't do? It's no fun getting arrested." (Victor had pled not guilty, even though he admitted to police that he knew who had committed

the crime and could get the stolen goods back.)

“We know what you did,” said Marv. “There’s no doubt in our minds, so we don’t want to get into an argument. But I want you to know how that affected people, and what kind of fear it stirred in my wife and children. That really frightened them.”

“I know what it’s like. Guys break into my house all the time,” Victor responded. “But I never was in your house. Besides, how come you’re so uptight this time? You didn’t do anything last time.”

Marv and Fern were speechless. Victor was apparently referring to a burglary that had happened to them nearly a year before when they had lost a camera, tape recorder and several other items.

Finally Marv said, “Well, we don’t want to see you go to jail, but somehow we want to know that you won’t do it again.”

Victor laughed a nervous laugh as they turned and walked their separate ways.

Die Nislys het nou voor ‘n keuse te staan gekom. Aan die een kant Victor die suggestie gelaat, dat toe hulle die eerste keer toe hy ingebreek het, nie ‘n ophef daarvan gemaak het nie, hulle hom rede gegee het dat hy mag dink dat hy ‘n volgende keer ook sou wegkom met misdaad. Aan die ander kant het die persoonlike kontak wat hulle met hom gehad het, die vrees wat hulle vir hom gehad het, laat verdwyn. Hulle was nou vry om te besluit wat die beste vir die misdadiger en die gemeenskap was. As die saak sou voortgaan, was tronkstraf ‘n definitiewe moontlikheid. Die tronke in Illinois was egter nie rehabilitasiesentra nie en die Nislys het geweet dat Victor as ‘n geharde misdadiger uit die tronk sal kom en hulle gemeenskap groter skade aandoen.

After much prayer, the Nislys decided to request the state’s attorney to drop charges. (Once an arrest is made, the matter is technically out of

the victim's hands.) The state's attorney and the judge were very cynical of the Nislys wish, but they cooperated and the case was dismissed. As they left the courtroom, Marv held the door open for Victor. There on the courthouse steps their courage began to pay off. Victor thanked them genuinely, admitted his guilt, asked their forgiveness and promised never to do such a thing again.

Marv and Fern saw Victor often that summer, in the park or on the street. He was always friendly and open, visiting and buying the kids ice cream. Later, he got a job and did not hang around the corners so much.

A year passed, and Fern met him one day. "How are you doing?" she asked. "Much better, much better. I moved, y'know, but I'm still workin'. How 'bout you?"

"I'm doin' fine," answered Fern.

Hierdie gevallestudie is maar een van baie voorbeelde wat die lede van die Reba Place Fellowship in hulle buurt gehad het. Jackson (1982:35) sê: "By God's grace, this one had a positive conclusion. Other situations have ended less hopefully, but in the process the church has developed some guidelines. They do not represent the only answer, by any means. They do, however, suggest alternatives that move in a redemptive, less violent, direction."

3.2.2 Rituele en liturgiese handeling

Volgens Gerkin (1997:80) vind die pastoraat reeds vroeë wortels in die Ou Testament waar daar veral drie groepe mense was wat pastorale sorg beoefen het, naamlik profete, priesters en wyse manne en vroue. Die wyse leiding van manne en vroue in die Ou Testament is 'n model wat vandag nog

sy neerslae in pastorale bedieninge vind. Die herontdekking van die rol van priesterlike sorg deur die gebruikmaking van die rituele praktyke in die kerk, verdien verdere navorsing. Gerkin(1997:93) sê: “Renewed attention to communal aspects of pastoral care will also involve giving greater attention to the importance of ritual acts and liturgical practices that corporately express God’s care for the welfare of God’s people and their care for one another.”

Nie alle pastoraat word gedoen deur middel van gesprekke nie. Rituele is kragtige instrumente wat die pastor kan gebruik om mense te help om weer rigting aan hulle lewens te gee (Wegman:1991:44). Van der Westhuizen (1994:163) maak die opmerking dat rituele aangewend kan word as ‘n kreatiewe oplossing gebaseer op minimale intervensie. Sy sê die ritueel moet ook pas by die organisatoriese struktuur van die gesin en die probleemgedrag van elke gesinslid. Deur klein veranderings in die interaksiepatrone teweeg te bring, kan die gesin sy struktuur reorganiseer en verander. Die belangrikste van ‘n ritueel is dat ons deur “...de samenhang van symbolen in het ritueel onze innerlijke gevoelens, overtuigingen, de zingeving die wij aan het menselijke bestaan geven, tot uitdrukking kunnen brengen” (Wegman:1991:45).

Pastoraat vind dus nie altyd net deur middel van gesprek plaas nie. Die pastor is in die uitsonderlike posisie om as liturgiese- en rituele leier binne ‘n geloofsgemeenskap ook op ‘n ander manier met mense in nood te werk. Gerkin(1997:82) sê: “Some care can only be given the power of deep connection with communal meanings by way of corporate participation in the symbolic acts of receiving bread and wine, the laying on of hands and the administration of the water of baptism.” Verder sê hy dat deur saam te sing ‘n manier is hoe mense sê dat hulle omgee en ook ‘n manier hoedat hulle

hul gesamentlike behoefte na sorg uitdruk. Gebed is ook 'n manier hoedat mense soek na die sorg wat God alleen kan voorsien.

Rituele wat moontlik by gesinne wat deur misdaadgeweld getref is, kan pas om hulle te help om weer heel te word, is die volgende:

Nagmaal

Die nagmaal is 'n kragtige Christelike ritueel waar versoening 'n sterk rol speel. In die besef van hoe duur Christus vir ons betaal het, kan die gesin wat deur misdaadgeweld getref is, horisontale en vertikale versoening ervaar. Die gesin kan selfs genooi word om by die nagmaalstafel aan te sit terwyl die liturg aan die gemeente sê dat hulle hier kan aansit onder andere omdat Christus sy lewe vir hulle gegee het.

Doopwater

Deur die gesin wat deur misdaadgeweld getref is, rondom die doopvont te laat staan en aan die doopwater te laat vat, kan hulle ervaar dat die Verbondsgod hulle skoon gewas het en dat Hy vir hulle 'n God wil wees.

Gebed

Deur saam met die gesin wat deur misdaadgeweld getref is, te bid, word daar saam na die sorg van die Here gesoek. Wanneer 'n geloofsgemeenskap begin om vir die gesin in nood te bid, kom daar ook groter betrokkenheid by en 'n sensitiwiteit vir die gesin.

Sang

Deur in die erediens saam met die gesin te sing, word die gemeenskap van gelowiges versterk en ervaar die gesin wat deur misdaadgeweld getref is, dat hulle nie alleen is nie.

Gebruik van hande

☞ Deur in 'n kleingroep mekaar se hande vas te hou, word die onderlinge verbondenheid aan mekaar versterk. Dit is ook 'n kragtige uitdrukking van eenheid.

☞ Deur die oplegging van hande in die erediens kan die gesin ervaar dat God hulle seën en 'n nuwe plan met hulle het.

☞ Deur aanraking met die hande ervaar mense in nood ook dat ander vir hulle omgee.

☞ In hoofstuk 3.2.1 van hierdie hoofstuk het ek 'n gevallestudie beskryf van 'n vrou wat weer na misdaadgeweld heel geword het na sy haar aanvaller van oog tot oog kon ontmoet en hulle kon blad skud.

Aansteek van kerse

Die aansteek van kerse deur die gesinslede kan 'n simbool wees van die nuwe lewe wat God aan hulle geskenk het.

Briefskryf

'n Ritueel om 'n brief aan die misdadiger te skryf - al word dit nooit gepos nie - gee aan die slagoffer van misdaadgeweld die geleentheid om van sy of haar onuitgesproke gevoelens op skrif te stel en so heel te word.

Plant 'n boom

Deur terug te gaan na die misdaadtoneel en daar 'n boom te plant word 'n simbool van nuwe lewe wat groei, uit die plek waar seergekry is.

Bogenoemde rituele is maar voorbeelde van wat gebruik kan word. Dit maak hoegenaamd nie aanspraak op volledigheid nie. Die kreatiewe pastor sal van veel meer rituele gebruik kan maak. Daar moet ook seker gemaak word dat die ritueel by die gesin pas en dat die gesin die ritueel verstaan.

Gevare by die gebruik van rituele kan die volgende wees:

Die ritueel word nie deur almal reg verstaan nie. Daarom sal die pastor

die betekenis van die ritueel aan al die betrokkenes moet verduidelik.

- Rituele handeling moet sinvol wees en mag nie ontaard in magiese handeling nie.
- Daar moet ook gewaak word teen moralisering waar deur die aanwending van rituele, kunsmatige verpligtinge op die gesin wat deur misdaadgeweld getref is, gelaai word.

3.3.1 Armoede

3.3 Sorg in die land as die makrosisteem

Soos ek reeds genoem het in paragraaf 3.2.2 van hierdie hoofstuk verwys Gerkin(1997:80) na drie groepe mense (priesters, profete en wyse mense) wat in die Ou Testament vir die pastoraat verantwoordelik was. In hierdie paragraaf kyk ek veral na die werk van die profeet en sy verantwoordelikheid ten opsigte van die pastoraat. Gerkin (1997:80) sê: "Likewise, the exercise of prophetic imagination in the day to day work of pastoral care takes on greater importance in a time such as ours, when we are becoming more aware of the human suffering all around us, brought about by oppressive societal structures and practices."

Gerkin(1997:37) maak verder die opmerking dat pastorale sorg in sy ruimer sin die pastor betrek by sake wat verby die individu na die gemeenskap van gelowiges en ook verder na die groter gemeenskap kyk. Daarom maak ek van die term *profeties-pastoraal* gebruik om die taak van die kerk in die wêreld te verduidelik. Wanneer Browning (1991:57) sy vyf dimensies vir prakties-teologiese denke, naamlik liturgiek-, homiletiek-, opvoeding-, "care" en sosiale aksie bediening bespreek, sê hy 'n prakties-teologiese bediening van omgee (*care*) handel nie net oor pastorale en gemeentelike sorg nie - dit moet ook die kerk se strategie ondersoek waar strukture van sorg in die wyer sekulêre gemeenskap geskep en beïnvloed kan word. 'n Integrale deel van pastoraat is dus die aandag wat gegee word aan die

aktuele sake en bekommernisse van die huidige kulturele konteks. Mense se lewens word gevorm deur sosio-kulturele magte wat baie subtiel vir ons vertel wie ons is en hoe ons behoort op te tree.

Die volgende sosio-kulturele magte wat invloed op die leef-en denkwêreld van mense in Suid Afrika het, is:

3.3.1 Armoede

Volgens die huidige *White Paper for Social Welfare* van die Minister van Welsyn en Bevolkingsontwikkeling (1997:2) het Suid-Afrika oor die afgelope twee dekades 'n negatiewe ekonomiese groei gehad, met 'n gemiddelde jaarlikse groeikoers van die "Gross Domestic Product (GDP)" wat gedaal het tot onder die jaarlikse populasie groeikoers.

Dit het tot gevolg gehad dat die per kapita inkomste gedaal het en dat armoede toegeneem het. Daar het ook 'n situasie van geweldige ongelijkheid tussen arm en ryk mense ontstaan. Die armste 40% van die huishoudings in Suid-Afrika verdien minder as 6% van die totale nasionale inkomste terwyl die rykste 10% meer as 50% van die nasionale inkomste verdien. 'n Derde van alle Suid-Afrikaanse huishoudings (ongeveer 18 miljoen mense) leef in armoede. Swart huishoudings en huishoudings in landelike gebiede - veral wanneer die gesinshoof 'n vrou is, word die meeste deur armoede geaffekteer. Meer as die helfte (54%) van alle Suid-Afrikaanse kinders leef in armoede.

Suid-Afrika word ook gekenmerk deur 'n grootskaalse werkloosheid in die formele sektor van die ekonomie. Tussen 1980 en 1991 is daar byvoorbeeld 350 000 werksgeleenthede geskep, terwyl die arbeidsmag in dieselfde tydperk met 4.5 miljoen toegeneem het. Groepe wat die

meeste deur werkloosheid geraak word, is vroue en die landelike gebiede, asook jong mense onder die ouderdom van 24 jaar.

3.3.2 Apartheidsdenke

Armoede kan egter nie net deur inkomste alleen gemeet word nie. Gebrek aan toegang tot dienste soos opvoeding, gesondheid, behuising en infrastrukturele dienste soos water, sanitasie en elektrisiteit, het ook 'n impak op mense se lewensstandaard. Daar is byvoorbeeld 'n noue verband tussen ongeletterdheid en armoede. Ongeletterdheid wissel van 27% in die metropolitaanse gebiede tot so hoog as 50% in die landelike gebiede.

Die wissel in ongeletterdheid tussen die metropolitaanse gebiede en die landelike gebiede is 'n aanduiding van die ongelike toegang tot die

3.3.2 Ontstaan van 'n geweldskultuur

Geen mens in Suid-Afrika word nie deur geweld geraak nie. As jy dit nie persoonlik aan jou lyf ervaar deurdat jy fisies 'n slagoffer van misdadigeweld was nie, raak jy betrokke deur die beelde wat in jou huis deur middel van die televisie geflits word. In jou eie huis sien jy hoe mense vermoor word en vlug. Jy sien hoedat winkels en huise afbrand. Jy sien hoe mense voor jou oë sterf. Uiteindelik is daar niemand wat aan die geweld ontkom nie.

Die groep se onderstelling is dat

Geweld lei tot teengeweld. Daar ontstaan 'n persepsie dat alles met geweld reggemaak kan word. As geweld nie werk nie, gebruik jy nie genoeg geweld nie. Geweld word vir mense 'n aanvaarbare manier waarop jy jou situasie kan verbeter. Dit lei daartoe dat norme en waardes van mense verander word. Respek vir die lewe vervaag. Malan(1992:119) sê: "Die situasie van geweld en vrees in Suid-Afrika word onderliggend gevoed deur 'n kultuur van wantroue en isolasie." Dit sluit aan by die volgende sosio-kulturele mag wat ek gaan bespreek, wat 'n invloed op die leef en denkwêreld van die mense van Suid-Afrika

het, naamlik apartheidsdenke.

3.3.3 Apartheidsdenke

Wiechers (1986:7) maak die opmerking dat daar reeds voor 1948 heelwat wetmaatreëls in Suid-Afrika bestaan het wat op administratiewe vlak vir afsondering en rassesseiding gesorg het. Na 1948 is die wette egter uitgebou sodat dit 'n hele vertakte stelsel van rasse-afsonderlikheid, statutêre toedeling van persone tot bepaalde rassekategorieë en kontrole en oorheersing daar gestel is. Die oorkoepelende doelstellings van die wette was om die moontlikhede van sosiale en politieke integrasie tussen blank en nie-blank tot die minimum te beperk, omdat gemeen is dat integrasie sou kon lei tot die ontbinding van veral die Afrikaners - as 'n onderskeibare sosiale entiteit (Groenewald:1986:23). Die vrees het bestaan dat vrywillige sosiale integrasie sou beteken dat die grense tussen rasgedefinieerde groepe sou vervaag namate die blanke groepe se wil tot afsonderlikheid van binne af, wegkwyn. Die uitskakeling van politieke integrasie het gepoog om dié kragte aan bande te lê wat deur politieke oorheersing van buite af tot die ontbinding van die blanke groep as onderskeibare sosiale entiteit sou lei.

Die wetgewing was maar net 'n weerspieëling van 'n rassesseiding wat 'n diep gesetelde sosiale verskynsel van die Suid-Afrikaanse samelewing was - soveel so dat gedwonge skeiding van volke as 'n Bybelse eis gesien is. Apartheid in Suid-Afrika het op so 'n wyse begin funksioneer dat die grootste deel van die bevolking dit as 'n onderdrukkende sisteem wat een groep mense onregmatig bo die ander bevoordeel, ervaar het. Een van die gevolge van apartheid was dat 'n groot deel van die bevolking begin verarm het.

Gerkin(1997:35) sê: "Context both influences our understanding of the caring aspects of the church's ministry and becomes itself an object of the church's caring ministry." Wanneer mens iets begin verstaan van die armoede, die geweldskultuur en die apartheidsdenke en wat deel geword het van die konteks waarbinne ons leef, begin mens iets verstaan van hoekom daar soveel geweld in die land is. Ek het reeds in hoofstuk 5 (4.1.5) probeer aantoon hoedat geweld sistemies gesien 'n kommunikatiewe gebeure is wat in terme van mag en die misbruik van mag, verklaar word. Volgens die konstruksie is geweld dan nie 'n doel op sigself nie, maar eerder 'n metode om iets (byvoorbeeld mag) te verkry. Geweld word dan 'n manier om te kommunikeer en as sodanig is dit funksioneel.

Malan (1992:117) sê dat die situasie waarbinne die kerk in Suid-Afrika moet optree, saamgevat kan word met die woord *krisis*. Van die sosiale krisis waarmee die kerk vandag gekonfronteer word, is:

- 'n ongebalanseerde ekonomie, armoede en 'n hoë werkloosheidsyfer,
- 'n groeiende bevolking,
- 'n vigs-epidemie,
- sake soos regstellende aksie, nasionalisasie en grondeise,
- 'n geweldskultuur en
- apartheidsdenke.

Mense in die land het 'n veelvoud van geestelike, politiese, maatskaplike, ekonomiese en sosiale krisis. Dit kan aan heelwat faktore toegeskryf word, waarvan geweld die duidelikste simptome is. Ek het reeds in hoofstuk 5 'n hele hoofstuk oor geweld in Suid-Afrika hanteer.

Dit is die taak van die kerk om profeties-pastoraal in ons land op te tree waar daar 'n oormaat van lyding en geweld en sinlose onreg is. Deur

profeties op te tree is die kerk ook pastoraal besig om mee te werk aan die heelwordproses van die land. Louw(1993:491) sê dit bly steeds belangrik om al die basiese behoeftes van menswees soos wat dit ook korreleer met die dimensie van humaniteit en menseregte, te laat temper deur die mens se primêre geestelike behoeftes. Hy noem hier die behoeftes aan sin, bevryding en verlossing. Louw (1993:491-492) ontwikkel 'n pastorale antropologie en noem agt basiese behoeftes waarmee gewerk word:

- Die mens se behoefte aan lewensonderhoud en die beskikbaarheid van basiese lewensbronne soos inkomste, behuising, opvoeding, ontspanning en arbeid.
- Die mens se behoefte aan veiligheid, sekuriteit, vrede en geborgenheid.
- Die mens se behoefte aan verhoudinge, gemeenskap en kommunikasie. Hierdie relasionele behoeftes raak die vryheid van assosiasie binne huweliks-, gesins- en vriendskapsverband. Dit raak ook buurmanskap en politieke verbande.
- Die mens se behoefte aan erkenning, waardering en intimiteit.
- Die mens se behoefte aan selfekspresie en selfdiensbaarheid.
- Die mens se behoefte aan generatiewe en permanensie. Dit hou verband met die mens se behoefte na seksualiteit en voortplanting.
- Die mens se behoefte aan kreatiwiteit.
- Die mens se behoefte aan sin. Wanneer hierdie behoefte vervul is, het die mens toekomsmoontlikhede wat lewe waarborg, hoop skep en doelgerigtheid verskaf.

As die kerk pastoraal in die wêreld betrokke wil wees, sal hy profeties betrokke moet wees met die basiese menslike behoeftes soos in die vorige paragraaf uiteengesit. Wanneer die basiese behoeftes nie vervul kan word nie, ontstaan daar spanning. Wanneer mense byvoorbeeld nie toegang het tot basiese lewensbronne soos inkomste, behuising, opvoeding, ontspanning

en arbeid nie, styg die kurwe van misdaadgeweld. Die kerk versuim sy profetiese taak as hy hieroor stilbly.

Die kerk sal al hoe meer aan gesprekke oor moraliteit en moraliteitsopvoeding moet deelneem. As agent vir morele waardes sal die kerk by die regering moet aandrang vir die daarstelling van 'n veilige en voorspoedige samelewing. Die kerk sal moet deelneem aan sake van politieke en maatskaplike belang as volle vennote aan die gesprek oor moraliteit (Landman:2000:24).

Om egter net te praat, is nie genoeg nie. As die kerk werklik profeties-pastoraal in die wêreld betrokke wil wees, sal hy met programme en aksies moet kom om die oorsaak van die misdaadgeweld uit te wis. Die kerk sal ook die owerhede se hande moet sterk maak om hulle opdrag in hierdie verband na te kom. Die kerk kan in hierdie proses 'n unieke geestelike dimensie indra wat nuwe moontlikhede in 'n misdaadgeteisterde land bied. Ten opsigte van geweld en versoening tussen volkere en faksies wat in oorlog gewikkel is, sou die kerk 'n Christelike moraal van vergifnis en vyandsliefde kan verkondig.

Profeties-pastorale aksies wat die kerk sou kon uitvoer, om die geweldskultuur in die land te beveg, is deur:

- prediking, kongresse en seminare om mense bewus te maak dat ons nie uitgelewer is aan misdaadgeweld nie,
- die skep van forums waar daar oor armoede gepraat kan word,
- betrokke raak by gemeenskapsprojekte soos werkskepping,
- die bevryding van lidmate se rassitiese denke deur die skep van geleenthede waar mense mekaar oor die verskillende kultuurgrense beter kan leer ken,

- die polisie te bemagtig deur betrokke te raak by gemeenskaps-forums in die polisiestrukture,
- skep van veilige huise vir slagoffers van misdaadgeweld wat bang is dat hulle geviktimiseer sal word as hulle in 'n hof moet getuig.
- 'n hele gemeenskap toe te rus met fluitjies en te motiveer dat hulle dit blaas die oomblik as hulle misdaad raaksien,
- programme te implementeer waardeur slagoffers van misdaadgeweld emosioneel en fisies bygestaan word op hulle pad na herstel,
- op alle maniere by die regering aan te dring vir die daarstelling van 'n veilige en voorspoedige samelewing en
- die deelname aan sake van politieke en maatskaplike belang om die gesprek oor moraliteit voort te sit.